

חזון העצמות היבשות

חלק א'

אחת הנבואות המופלאות שרשב"ע מסר אלינו על ידי יחזקאל הנביא, הוא חזון העצמות היבשות. עצמות יבשות הפזורות בבקעה, שקורמים בשר, עור וגידים, והופכים לגוף חי. כך עם ישראל יצא מקברותיו בגלות, ישוב לארץ ישראל, ויקום לתחיה. וכמו כל פרק בתנ"ך העוסק בתחיית האומה, גם פרק זה צריך להילמד לעומקו, לפרטיו, לשלבו, ולנסות להבין מתוכו את סדר גאולת ישראל כפי שהנביא לימד אותנו.

ננסה ללמוד את הפרק, ולהתבונן מה כתוב בו.
נביא את הפרק בשלמותו, ואח"כ ננסה להעמיק בפרטיו.

יחזקאל פרק-לז

א היתה עלי יד ה' ויצאני ברוח ה' וניחני בתוך הבקעה והיא מלאה עצמות: **ב** והעבירני עליהם סביב סביב והנה רבות מאד על פני הבקעה והנה יבשות מאד: **ג** ויאמר אלי בן אדם התיינה העצמות האלה ואמר ה' אלוקים אתה ידעת: **ד** ויאמר אלי הנבא על העצמות האלה ואמרתי אליהם העצמות היבשות שמעו דבר ה': **ה** כה אמר ה' אלוקים לעצמות האלה הנה אני מביא בכם רוח וחיייתם: **ו** ונתתי עליכם גדים והעלתי עליכם בשר וקרמתי עליכם עור ונתתי בכם רוח וחיייתם וידעתם כי אני ה': **ז** ונבאתי כאשר צויתי ויהי קול כהנבאי והנה רעש ותקרבו עצמות עצם אל עצמו: **ח** וראיתי והנה עליהם גדים ובשר עליהם עור ויקרם עליהם עור מלמעלה ורוח אין בהם: **ט** ויאמר אלי הנבא אל הרוח הנבא בן אדם ואמרתי אל הרוח (ו) כה אמר ה' אלוקים מארבע רוחות באי הרוח ופחי בקרועים האלה ויחיו: **י** והנבאתי כאשר צויתי ונבוא בהם הרוח ויחיו ויעמדו על רגליהם חיל גדול מאד מאד: **יא** ויאמר אלי בן אדם העצמות האלה כל בית ישראל המה הנה אמרים יבשו עצמותינו ואבדה תקותנו נגזרנו לנו: **יב** לכן הנבא ואמרתי אליהם כה אמר ה' אלוקים הנה אני פתח את קברותיכם והעליתי אתכם מקברותיכם עמי והנבאתי אתכם אל אדמת ישראל: **יג** וידעתם כי אני ה' בפתחי את קברותיכם ובהעלותי אתכם מקברותיכם עמי: **יד** ונתתי רוחי בכם וחיייתם והנחתי אתכם על אדמתכם וידעתם כי אני ה' דברתי ועשיתי נאם ה'.

לפני שנלמד את הפרק פסוק אחר פסוק, כבר כעת נשים דגש על שלושה דברים:
א' יש שני שלבים בחזון העצמות היבשות. השלב של בניין הגוף, והשלב של הפחת הרוח.
ב' עצמות ותחייתם אלו מבטאים את שיבת ישראל מן הגלות.

ג' את קיבוץ הגליות מגדיר הפסוק "הִנֵּה אֲנִי פֶתַח אֶת קְבֻרֹתֵיכֶם וְהֶעֱלִיתִי אֶתְכֶם מִקְבְּרֹתֵיכֶם עִמִּי וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל אֶדְמַת יִשְׂרָאֵל". כלומר, הפסוק מגדיר את מצבו של עם ישראל בגלות במילה "קְבֻרֹתֵיכֶם". הגלות היא בית הקברות של האומה.

ננסה כעת ללמוד פסוק אחד פסוק:

א) הִיָּתָה עָלַי יָד ה' וַיִּצְאֵנִי בְרוּם ה' וַיִּנְחֵנִי בְּתוֹךְ הַבִּקְעָה וְהִיא מְלֵאָה עֲצָמוֹת:

כידוע, כל נבואה מסוג זה, ישנן דעות בין רבותינו האם זה "אירוע" אמיתי, או הכל בחזון הנבואה. כלומר, האם באמת היו עצמות מפוזרות שקמו לתחיה, ואז תישאל השאלה מי היו האנשים הללו? של מי היו העצמות? מה קרה עם אותם אנשים שעמדו על רגליהם? או שיחזקאל ראה זאת בחזון הנבואה, והעצמות היבשות הינן רק משל, כדי ללמוד ממנו על הנמשל.

ב) וְהֶעֱבִירֵנִי עֲלֵיהֶם סָבִיב סָבִיב וְהִנֵּה רַבּוֹת מְאֹד עַל פְּנֵי הַבִּקְעָה וְהִנֵּה יְבֻשׁוֹת מְאֹד:

נשים לב, עם ישראל בגלות הוא בחינת עֲצָמוֹת יְבֻשׁוֹת מְאֹד. לא גוף חי, אפילו לא גוף מת. רק עצמות. לא סתם עצמות, אלא עצמות יבשות, אשר נראה שכבר מזמן ניתקו ממקור חייהם, וכל לחלוחית של חיים אבדה מהן. וגם המילה "יְבֻשׁוֹת" איננה מספיקה, אלא הנביא מחדד אותה במילה "מְאֹד". הדבר מעמיד אותנו כמה רחוקים אנו בגלות מהמצב הראוי של עם ישראל. רבש"ע יעד אותנו להיות "ממלכת כהנים וגוי קדוש", ובגלות איננו חיים כאומה, אלא כיחידים וקהילות. המצוות שאנו מקיימים אינן מצוות לאומיות (דוגמת מלך, סנהדרין, כיבוש הארץ, בית המקדש), אלא רק מצוות פרטיות (דוגמת שופר, סוכה, שבת ותפילין). ואף הן אינן בשלמות, אלא בחינת "הציבי לך ציונים". היעוד של עם ישראל הוא לחיות כאומה. כאשר אנו בארץ, ללא מלכות, אולי זה דומה לגוף מת. אך כאשר אנו מפוזרים בגלות, האומה דומה לעצמות מפוזרות. ככל שעובר הזמן, ומתרחקים אנו מצינורות החיים שקבלנו מ"ציון בית חיינו", העצמות הולכות ומתייבשות. אם עם ישראל "מתרגל" לגלות, העצמות המתייבשות, מקבלות את התואר "מאוד". כעת, מלאכה מרובה נדרשת להוביל אותנו ממצב של עצמות יבשות מאוד, למצב של אומה החיה על אדמתה. מלאכה מלאת שלבים, כמתואר בהמשך הפרק.

מה פירוש הביטוי "סָבִיב סָבִיב"?

רש"י מסביר, לפי שיחזקאל היה כהן, הוא הלך מסביב לבקעה, כדי שלא יטמא בטומאת מת. פירוש של רש"י יכול להתאים רק לשיטה שמעשה זה היה באמת. לפי השיטה שהכל היה במראה הנבואה, צריך הסבר אחר.

ממילא פירוש נוסף¹, יחזקאל חלף מסביב לכל העצמות. לא ויתר על אף אחת מהן. "לבל ידח ממנו נדח". כל יהודי צריך לשוב לארץ ישראל, ואי אפשר לוותר על אף יהודי שישאר בגלות, ובכך יתנתק מהאומה וישאר עצם יבשה.

¹ שיכול להסתדר גם אם השיטות שהמעשה היה באמת, והיו עצמות שקמו לתחיה,

ג ויאמר אלי בן אדם התחיינה העצמות האלה ואמר ה' אלוקים אתה ידעת:

בדרך הטבע המשימה נראית בלתי אפשרית. כאשר החלו ראשוני דורשי שיבת ציון, התייחסו אליהן בתמיהה. היתכן שנצליח אנו במעשי ידינו להשיב את עם ישראל אל ארץ ישראל? זו נראית משימה בלתי הגיונית לחלוטין. את כל יהודי מזרח ומערב צפון וים? מפולין ומרומניה, מבבל וממרוקו, מפרס ומתימן? אמרו עליהם שהם "הזויים", בלתי הגיוניים. רק הקב"ה יכול לעשות זאת. אך המציאות גדולה מכל דמיון. זה קרה. איך זה קרה?

ד ויאמר אלי הנבא על העצמות האלה ואמר אליהם העצמות היבשות שמעו דבר ה':

אנו צריכים "להינבא". לא רק לראות איך הדברים קורים, אלא לעשות מעשה. לעשות פעולות כדי להביא לתחיית האומה.²

ה כה אמר ה' אלוקים לעצמות האלה הנה אני מביא בכם רוח וחיייתם: ו ונתתי עליכם גדים

והעלתי עליכם בשר וקרמתי עליכם עור ונתתי בכם רוח וחיייתם וידעתם כי אני ה':

פסוקים אלו צריכים ביאור.

הן בהמשך נראה שהתהליך הוא קודם גוף ואח"כ רוח. וכאן בפסוקים יש: רוח, גוף רוח. אם כן קשה:

א' מדוע זה שונה ממה שנראה בהמשך?

ב' אם יש רוח בתחילה, מדוע צריך שוב רוח בסוף?

נתרץ כעת תירוץ פשוט, ובהמשך הפרק הביא תירוץ נוסף.

התירוץ הפשוט הוא, שתהליך שיבת ציון החל עם אנשים מלאי רוח ה'. ה"פרי הארץ" עם תלמידיו, תלמידי הגר"א, וכו'. לכן בתחילה כתובה הרוח. אלא שאת המשך התהליך הובילו אנשים ששם שמיים לא היה שגור בפיהם, ללא רוח ה' גלויה עליהם, לכן בהמשך הפרק וגם כאן יש בניין החומר, ואז שוב צריך בניין הרוח.

כאמור, בהמשך הפרק נסיף הסבר נוסף.

ז ונבאתי כאשר צויתי ויהי קול כהנבאי והנה רעש ותקרבו עצמות עץ אל עצמו:

הנביא בשם ה' קורא לעם ישראל לשוב ארצה. ושיבה זו, עוד קודם שיש כאן גוף ח', עוד קודם שהגוף קורם עור וגידים, הוא בחינת "עץ אל עצמו".

יש כאן "שלב" של קרבת העצמות "עץ אל עצמו", עוד קודם השלב של בניינה החומרי של האומה. מהו שלב זה?

² הראוי ביותר לשיבה ארצה, היא בשם דבר ה'. אילו היינו זוכים, תלמידי הגר"א היו מביאים את כל עם ישראל לארצנו, ואז הקריאה בשם ה' היתה גלויה, ובשמה עם ישראל היה חוזר לארץ ישראל. לצערנו לא זכינו, ודבר ה' פועל באומה בדרכים נסתרות, ומשיב בנים לגבולם מטעמים שונים ומוזרים, בלי ששם ה' יקרא בגלוי.

הבנה שהחלה לחלחל באומה, שאנו צריכים לחיות כאומה. לא רק כיחידים. לא כקהילות. אלא חיי אומה, לקבץ גלויותינו, ולהתקרב איש אל רעהו, וקהילה ועדה אל רעותה. מעניין שהדרך לכך היא **"וְהָיָה קוֹל כְּהִנָּבְאִי"**, **"וְהָיָה רֵעִשׂ"**. כל העולם רועש כאשר זה קורה. אם אלו התנועות הלאומיות אצל אומות העולם, שהולידה הבנה גם אצל יהודים רחוקים **"סְבִיב סְבִיב"**, שעם ישראל לא גרוע משאר האומות, וגם לנו מגיע לחיות יחד כאומה במולדתה. ואם זו מלחמת העולם הראשונה, שהולידה הכרה של אומות העולם בזכותו של עם ישראל לחיות יחד כאומה, ולהקים "בית לאומי", במולדתו ההיסטורית. כאמור, זה השלב של **עֶצֶם אֶל עֶצֶמוֹ**. עוד לפני יצירת הגוף הלאומי החומרי, מופיע השלב של החיבור לקראת חיינו כאומה יחדיו.

ח וְרֵאִיתִי וְהָיָה עֲלֵיהֶם גְּדִים וּבָשָׂר עָלֵהּ וַיִּקְרָם עֲלֵיהֶם עוֹר מִלְמַעְלָה וְרוּחַ אֵין בָּהֶם:

הנביא מתאר את בניינה החומרי של האומה, ובשלב הבא יבוא הבניין הרוחני. אך בין לבין, ישנה כאן "זעקה" **"וְרוּחַ אֵין בָּהֶם!"** כלומר, מי שחי באותה תקופה, מרגיש את הכאב הגדול על כך שרוח אין בהם. זו לא תחושה של "תהליך" ש"סיימנו שלב א'", וכעת ניגשים לשלב ב'", אלא כביכול מן **"שלב ביניים"** שכולו זועק **"וְרוּחַ אֵין בָּהֶם!"** אין רוח, הכל נובל, הכל מתפורר.

גוף ללא רוח, לא מחזיק מעמד. הוא לא במצב "הקפאה" עד שתבוא בו הרוח, אלא הוא מתחיל לאבד את הגידים והבשר. הם מתפוררים, נרקבים. וזועק הנביא **"וְרוּחַ אֵין בָּהֶם!"**. שלב של התפוררות. שלב של נסיגות. שלב שנראה שהכל הולך אחור. היאך נוכל להתקדם?

ואם נתבונן בקושיותינו מפסוקים ה'ו', הדברים יתחדדו כפליים. בראשית תהליך שיבת ציון, היתה רוח. אולי לא תמיד רוח תורה ויראת שמים, אך היתה רוח פנימית של כבוד האומה ורצון לחיות כעם (לאומיות) לאותה רוח היה כח פנימי עז, ומנוע חזק. מכוחה היגיעו רבבות עמך בית ישראל אל ארץ ישראל. מכוחה נזרעו שדות, נטעו כרמים, נבנו בתים, והוקמו ישובים וערים. מרוחה עמדנו מול צר ואויב בהעפלה, ובמלחמות מול אויבינו. מכוחה נבנה הבניין החומרי של האומה. וכעת אותה רוח מתמוססת. נובקת, מושפלת, נעלמת. **"וְרוּחַ אֵין בָּהֶם"**.

לא רק שרוח תורנית אין, אלא אין רוח כלל. לא רוח תורנית, ואף לא רוח "ציונית". הכל נבל. הכל התמוסס. הכל הושפל. הכל אבד. היאוש שולט בכל. רבים מרגישים שהבניין החומרי הולך לאבדון. אין "אידיאל" לשאוף אליו, אלא התפוררות של המערכת כולה.

לעיתים יחשוב אדם:

ניסינו, התקדמנו, בנינו, אך נראה שהכל לשווא. הכל מתפורר. אולי טעינו בדרך?
אולי הגוף הזה שנבנה הוא לא הגוף האמיתי שעליו נבאו הנביאים? אולי צריך לבנות במקומו גוף
אחר?

אולי טבעי הדבר שמרוח חלקית כמו זו שהיתה בתחילה, בכוחה לבנות רק גוף, וסופה להגיע
להתפוררות רוחנית של "רוח אין בהם". וממילא סופה לכישלון ואבדון?
אך הנביא מגלה לנו שזו בדיוק תהיה הדרך. כך היא גאולתן של ישראל. בניין חומרי, שיגיע לידי מבוי
סתום. מבוי ללא רוח, שאינו יכול להמשיך ולחיות.
הנביא מגלה לנו, שזה בדיוק הגוף שעליו נבנית גאולת ישראל. גוף שיגיע למצב של ריקבון פנימי, ללא
כוחות חיים, ללא רוח.

ויחד עם זו הנביא גם מגלה לנו שהרוח עוד תבוא:

טז) ויאמר אלי הנבא אל הרוח הנבא בן אדם ואמרת אל הרוח (ס)

הנביא צריך לקרוא אל הרוח. "הנבא". היא לא נעשית מעצמה, צריך לעבוד עליה. כשם שהבניין החומרי
של האומה נבנה במאמץ משותף של רבים בעם ישראל, כך הבניין הרוחני של האומה יבנה מתוך מאמץ
רב ועשייה מרובה של חפצי הרוח.

כה אמר ה' אלוקים מארבע רוחות באי הרוח ופחי בהרוגים האלה ויחיו:

"מארבע רוחות באי הרוח" – יש רוח בכל קבוצה, בכל עדה, בכל קהילה מעם ישראל. הבניין השלם
של האומה הוא בניינה של האומה כולה, מתוך הכוחות הנמצאים בכל אבר מן האומה.
אין לנו לחשוב שרק בקהילה שלנו כל הטוב, כל הראוי, וכל רוח האלוקים. אדרבא, האומה תיבנה מתוך
הטוב הקיים בכל אחת מקהילותיה, אשר התפזרו בארבע רוחות השמיים.

נקודה כואבת: נשים לב, שכעת הנביא שינה את לשונו. עד כה הביטוי היה "עצמות". כעת הגוף ללא
הרוח נקרא בשם "הרוגים".

מה זה אומר, ומדוע רק עכשיו?

האם זה מגלה של מי היו העצמות האלה, וכדברי רש"י שיובאו בהמשך?

או אולי חס וחלילה, הגוף ללא הרוח יגיע למצב נוראי כזה?

מי יודע מה הנביא גילה לנו?

יז) והנבאתי כאשר צוני ותבוא בהם הרוח ויחיו ויעמדו על רגליהם חיל גדול מאד מאד:

כן, בסוף עם ישראל עומד על רגליו. מובטחנו שבסוף תגיע הגאולה השלמה. התהליך יקח זמן, יהיו לו
שלבים, אין להתייאש באמצע. כי בסוף הכל יגיע לשלמותו. "ויחיו ויעמדו על רגליהם חיל גדול מאד
מאד".

יא ויאמר אלי בן אדם העצמות האלה כל בית ישראל המה הנה אמרים יבשו עצמותינו ואבדה תקונתנו נגזרנו לנו: **יב** לכן הנבא ואמרתי אליהם כה אמר ה' אלוקים הנה אני פתח את קברותיכם והעליתי אתכם מקברותיכם עמי והבאתי אתכם אל אדמת ישראל: **יג** וידעתם כי אני ה' בפתחי את קברותיכם ובהעלותי אתכם מקברותיכם עמי: **יד** ונתתי רוחי בכם וחייתם והנחתי אתכם על אדמתכם וידעתם כי אני ה' דברתי ועשיתי נאם ה'.

בפסוק האחרון מתגלה, כי הרוח היא הדוחפת את כל התהליך של שיבה לארץ מראש ועד סוף. **"יד** ונתתי רוחי בכם וחייתם והנחתי אתכם על אדמתכם".

גם ראשית ההגעה אל אדמת ארץ ישראל, גם הבניין החומרי של האומה, הוא מאותה הרוח של **"ונתתי רוחי בכם וחייתם והנחתי אתכם על אדמתכם"**.

התהליך הוא ארוך, אך בסופו יהיה ברור לכל, כי ישנה רוח אלוקית שהובילה את כל התהליך מראשיתו. גם אם בתחילה קוראים לזה בשמות אחרים, מנסים להתכחש לשם ה' הפועל באומה, כאשר שיבת ציון תגיע לידי גמר, יהיה ברור שמתחילתה רבש"ע הוביל רוח באומה, שדחפה אותה לכל מה שעשתה והתקדמה.

"וידעתם כי אני ה' דברתי ועשיתי נאם ה'".

בסופו של תהליך, יהיה ברור לכל שה' הוא שדבר ועשה את כולו. גם השלבים ללא הרוח, גם השלבים עם הרוח, את כולם דחפה רוחו של רבש"ע, וכולם מאת ה' יתברך.

נ.ב.

של מי היו העצמות הללו? כמה זמן הם חיו? מדוע נבחרו דווקא הם לקום לתחייה? בע"ה בפעם הבאה.